

GROCHOLEWSKI, ZENON, Tanulmányok az egyházi házasság- és perjogról (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitas Catholicae de Petro Pázmány nominatae, III. Studia 1) Szent István Társulat, Budapest 2000.

Zenon Grocholewski bíboros a legnevesebb kortárs egyházjogászok közé tartozik, aki mind tudományos téren, mind pedig az egyházjog gyakorlati művelésében elismertséget szerzett magának, hiszen nemcsak oktatója volt a Pápai Gergely Egyetemnek, hanem éveken át vezette az Apostoli Signaturát, most pedig a Katolikus Nevelés Kongregációjának a prefektusa. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézetének sorozatában megjelent kötet a szerző *öt* tanulmányát tartalmazza Kuminetz Géza fordításában, amelyek eredetileg olaszul illetve latinul láttak napvilágot (“I matrimoni misti” in AA.VV., *Matrimonio canonico* (Il Cordice del Vaticano II), Bologna 237-256. “L’esclusione della dignità sacramentale del matrimonio come capo autonomo di

nullità matrimoniale” in *Monitor Ecclesiasticus* 121 (1996) 223-239. “L’appello nelle cause di nullità matrimoniale” in *Forum* 4 (1993) 2, 19-64. “Il supremo tribunale della Segnatura Apostolica nella struttura giudiziaria della Chiesa” in *Forum* 6 (1995) 2, 33-52. “De ordinatione ac munere tribunalium in Ecclesia ratione quoque habita iustitiae administrativae” in *Ephemerides Iuris Canonici* 48 (1992) 47-84.).

A *vegyes házasságok* problémáját tárgyaló tanulmány (13-41. old.) aktualitása kétségbevonhatatlan, hiszen különösen a második világháborútól fogva olyan erőteljes átrétegződés játszódott le az egyes országokban a katolikus és a többi keresztény felekezet elfogadottságát illetően, amelynek köszönhetően látványosan megnövekedett mind a vegyes vallású mind pedig a valláskülönbséggel kötött házasságok száma (N.B. Vegyes házasságnak (mixta religio) nevezük a Katolikus Egyházban azt az esetet, amikor két megkeresztelt köt egymással házasságot, az egyik fél katolikus, a másik pedig valamely más, a Katolikus Egyházzal nem teljes közösségben lévő egyház tagja. Nem tévesztendő össze a valláskülönbséggel (disparitas cultus), amelynek során egy megkeresztelt és egy meg nem keresztelt köt házasságot.). Különösen is problematikus az a kérdés, hogy kit kell katolikus félnek tekinteni, illetve kit kötelez a házasságkötés katolikus formája. Erre a hatályos Codex iuris canonici (CIC) alapján azt a választ lehet adni, hogy „a katolikus egyházban megkeresztelkedett, vagy oda keresztsege után felvett személyt, aki nem távozott formális aktussal az egyházból” (1086. kán. 1.§, 1124. kán. vö. 26. old.). Grocholewski felhívja a figyelmet a *formális aktus* kifejezés értelmezésének nehézségére, hiszen a külső tett nem mindig fejezi ki az ember belső magatartását (vö. pl. Németország, ahol az állam által behajtott egyházi adókötelezettség miatt jelentik be egyesek “formálisan” kilépésüket az Egyházból), de fordítva is igaz: nem mindenki hagyja el formálisan az Egyházat, aki teljesen elveszítette hitét. Véleménye szerint akkor beszélhetünk “formális aktusról”, ha egy, a Katolikus Egyházban megkeresztelt személy hivatalosan tagja lesz egy nem katolikus egyháznak, vagy egyházi közösségnek; továbbá akkor, ha hivatalos nyilatkozatai alapján, amelynek magatartása is megfelel, bizonyossá válik hitetlensége (28. old.). Ismerve a magyarországi helyzetet külön kiemeljük, hogy a vegyes vallású házasságok esetében is kötelező az érvényességhez a kánoni forma, de *előzetesen* szükséges a valláskülönbség akadályá alóli felmentés, vagy a vegyes vallás tilalma esetén az engedélyezés a helyi ordinárius által (kivételeket vö. 1116. kán. 2.§, 1079. kán. 2-3.§§). A nem katolikus keleti rítusú féllel kötött házasság esetében a kánoni forma csak megengedettségi kritérium (34. old.).

Napjainkban égető probléma a házasságok nagy arányú érvénytelensége, holott a felek házasság előtti oktatásának éppen az a lényege, hogy érvényes házasságok szülessenek. A *második* tanulmányban Grocholewski professzor *a házasság szentségi méltóságának a kizárásáról* tárgyal (42-65. old.), amelynek önálló, a házasság lényegi tulajdonságát tagadó semmisségi címként való értelmezését éppen ő támogatta a legerőteljesebben a 70-es években (vö. pl. “Crisis doctrinae et iurisprudentiae rotalis circa exclusionem dignitatis sacramentalis in contractu matrimoniali” in *Periodica* 67 (1978) 283-295.). Azonban felhívja arra

a figyelmet, hogy míg a házasság egységének és fölbonthatatlanságának a kizárása bizonyítható a bírósági eljárás során, addig elég valószínűtlen a szentségi jelleg kizárásának igazolása (57-61. old.).

Nagyban segítheti a gyakorlati bírósági munkát a *harmadik tanulmány*, amely a *fellebbezés lehetőségét és folyamatát elemzi a házassági semmisségi perek esetében* (66-133. old.). A szövegen tisztán tükröződik az a hosszú, több évtizedes gyakorlati bírói munka, amelyet a szerző az Apostoli Szentszék bíróságainál töltött el. Különösen is plasztikusan jelentkezik ez a felek jogainak a tiszteletben tartásával kapcsolatban bemutatott érveiben (vö. 68-70. old.), ahol külön hivatkozik II. János Pál pápa *Allocuzione alla Rota Romana* kezdetű megnyilatkozására (1989. I. 26.). A házassági semmisségi perek esetében tehát a bíróság nem mulaszthatja el a perdöntő ítélet közlését annak a félnek a számára, aki lemondott a védekezésre való jogáról (68. old.). Hasonlóan fontos és gyakran problematikus kérdés a fellebbezés bejelentése, amely az 1630. kán. 1.§-a értelmében az ítélet kihirdetéséről való értesüléstől teszi lehetővé a fellebbezés bejelentését. Teljességgel abszurd tehát az olyan gyakorlat, amikor a másodfokú bíróság még a fellebbezés bejelentésére előírt hasznos tizenöt nap előtt megkezdí az ügy tárgyalását (86-89. old.). Grochowski professzor a fellebbezéshez hasonló tényállások között említi azt az esetet, amikor a házasság semmisségét elsőként megállapító bíróság hivatalból köteles felterjeszteni az ügyet a fellebbviteli bírósághoz (107-111. old.). Érvelése ésszerű, mivel a fellebbezés definíciójából indul ki, ami az ítélet megtámadását és megváltoztatásának kérelmét jelenti. Ezt az a fél nyújtja be, aki sérelmesnek érzi magára nézve az ítéletet (vö. 73. old.). Véleményünk szerint azonban ebből a gondolatmenetből, de magából a tanulmányból is kimaradt az a történelmi tradíció nyugvó (hangsúlyosan hozzá véve a keleti tradíciót) felfogás, amely alapján a házassági perben valójában a házassági kötelék kerül "alperesi" státuszba. Hiszen éppen ezeknél a pereknél fordulhat gyakran elő, hogy mind két fél egyetért a házasság érvénytelenségében és tulajdonképpen közösen támadják magát a köteléket. Ezt a tradíciót követi a kötelékvédő hivatalának a léte is. Így azonban nem tűnik teljesen értelmetlennek az ügyet első fokon tárgyaló bíróság felterjesztési kötelezettségét "fellebbezésnek" nevezni, mivel a házasság semmisségét megállapító döntés sérelmes magára a házassági kötelékre, így a kötelék védelmének érdekében szükség van az ügy következő fokon való tárgyalására. Valójában ez a gondolatmenet ad magyarázatot arra, hogy miért szerepel a házasságjogi perekben a két egybehangzó ítélet szükségessége.

A kötetben található két utolsó tanulmány az egyházi bíraskodás struktúrájával és sajátos előírásaival foglalkozik, részletesen bemutatva az Apostoli Signatura három szekciójának működési területét (135-159. old.); illetve az egyházi bíróságok hierarchikus működését (160-201). A szerző nagyon erőteljesen hangsúlyozza mind az Apostoli Szentszék, mind pedig az egyes egyházmegyei, érseki, esetleg további fokon ítélő bíróságokkal kapcsolatban a bírósági személyzet kellő felkészültségének elengedhetetlenségét (156-159., 173-176. és 201. old.), mivel ez az ami biztosíthatja az egyházban a hívők jogainak valódi védelmét és a lelkek üdvösségén valló lelkipásztori munkálkodást.

Végezetül a kötet függelékében megtaláljuk a *Pastor bonus*-nak az Apostoli Signatura-ra és a Rota Romana-ra vonatkozó cikkelyeit (202-204. old.), az Apostoli Signatura nyilatkozatát a bizonyítékok többségének fellelhetősége szerinti illetékes bíróságról (205-208. old.), és egy-egy hiteles törvényt magyarázatot a rendes és a közigazgatási bírászkodásra (209-211. old.).

A könyv szerkezete követhető, bár kimaradt a rövidítések jegyzéke. Ugyan a szerző a tudományosan bevett rövidítéseket használja, mégis szerencsésebb lett volna ezeknek a listáját külön oldalon közölni, megkönnyítve az egyházi tudományokban nem teljesen járatos olvasó helyzetét.

Összegzésül elmondhatjuk, hogy ez a rövid tanulmány gyűjtemény, amely az Erdő Péter professzor által szerkesztett Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici sorozat III. szekciójának (Studia) első kötete, alapos elméleti és gyakorlati tájékoztatást nyújt az egyházi peres eljárások, különösen a házassági perek, folyamatáról és problémáiról, így nagyban segítheti a magyar egyházi bírászkodási gyakorlatot. Továbbá hozzájárulhat egy olyan átfogó kép kialakítására az egyházi eljárásjogról, amely teljesen kiveszett Magyarországon a második világháború után.

SZUROMI Sz. Anzelm O.Praem